

OP JE PLEK IN EEN KRIMPGEBIED

Landelijke krimpgebieden staan voor de uitdaging om aantrekkelijke woonplekken te blijven. Wat zorgt ervoor dat inwoners in deze gebieden blijven en juist niet vertrekken? En op welke manier voelen zij zich verbonden met hun woonomgeving?

Steeds meer mensen kiezen ervoor zich te vestigen in een grotere stad of haar directe ommeland. De stad functioneert als magneet en trekt vooral jonge mensen uit alle windstreken aan. Waar de stad enerzijds aantrekt zijn er anderzijds ook plekken die niet in het teken staan van bevolkingsgroei; daarvan is sprake in zogenaamde krimpgebieden. Het wegtrekken van inwoners uit krimpgebieden heeft gevolgen voor de kwaliteit van de woonomgeving. Ze kampen bijvoorbeeld met een verschraling van voorzieningen, verminderde mobiliteit door het wegvallen van openbaar vervoer, en het verdwijnen van bedrijvigheid en werkgelegenheid. Daarnaast kan het wegtrekken van bewoners ook een negatieve invloed hebben op de leefbaarheid van een gebied.

Verbondenheid in een krimpgebied

Een belangrijke vraag die veel onderzoekers heeft beziggehouden is wat zogenaamde 'vertrekkers' kenmerkt. Het zijn veelal hoogopgeleide jongvolwassenen die hun woonplek op het platteland inruilen voor een meer stedelijke woonlocatie. Hierdoor dragen ze bij aan een regionale *braindrain*. Even belangrijk is de vraag waarom 'blijvers' juist blijven en niet vertrekken. Wat bindt hen met hun woonomgeving? 'Plaatsgebondenheid' (*place attachment*), oftewel verbondenheid met de woonplek, richt zich op de (positieve) relatie die ontstaat tussen een individu of groep en de fysieke omgeving. Plaatsgebondenheid hangt niet alleen samen met een verminderde neiging tot verhuizen, maar is ook een positieve voorspeller van iemands welzijn.

Wij hebben in onze studie daarom onderzocht welke factoren ervoor zorgen dat inwoners van krimpgebieden zich verbonden voelen. Dit onderzoek is gebaseerd op 955 volledig ingevulde enquêtes en 18 diepte-interviews die zijn afgenomen tussen november 2019 en mei 2020. De focus van het onderzoek ligt op de voorspellers, niveaus en betekenis van plaatsgebondenheid voor inwoners in twee krimpregio's: *Sogn og Fjordane* in Noorwegen en Noord-Friesland in Nederland. In dit artikel richten wij ons in het bijzonder op de Noorse casus en de kwalitatieve uitkomsten.

Casus: Sogn og Fjordane in Noorwegen

Sogn og Fjordane was tot de provinciale herindeling in 2020 een provincie aan de Noorse westkust (zie figuur 1), met ruim 100.000 inwoners. Het gebied ligt ten noorden van Bergen, de tweede grootste stad van Noorwegen, en is gelegen op een rijafstand van vier tot acht uur tot de hoofdstad Oslo. De omgeving kenmerkt zich door haar diepe fjorden en hoge bergen. In de winter zijn inwoners soms genooddaakt uren om te rijden vanwege gesloten bergovergangen, nog los gezien van de veerboten en vele tunnels die niet meer weg te denken zijn uit het dagelijks leven. Het Noorse statistiekbureau SSB verwacht tegen 2040 een krimp van 2% in *Sogn og Fjordane*, wat erg laag is in vergelijking met andere provincies die gemiddeld een grote groei kennen.

De inwoners in *Sogn og Fjordane* voelen zich in grote mate verbonden met de regio. Gemiddeld scoren ze 4.3, op een schaal van 1 (niet verbonden) tot 5 (in hoge mate verbonden). Uit de

enquêtes blijkt vooral dat inwoners veel waarde hechten aan de natuur en het spreken van het lokale dialect. Bovendien tonen ze dat de unieke sociale kenmerken van het gebied bijdragen aan de verbondenheid met de regio.

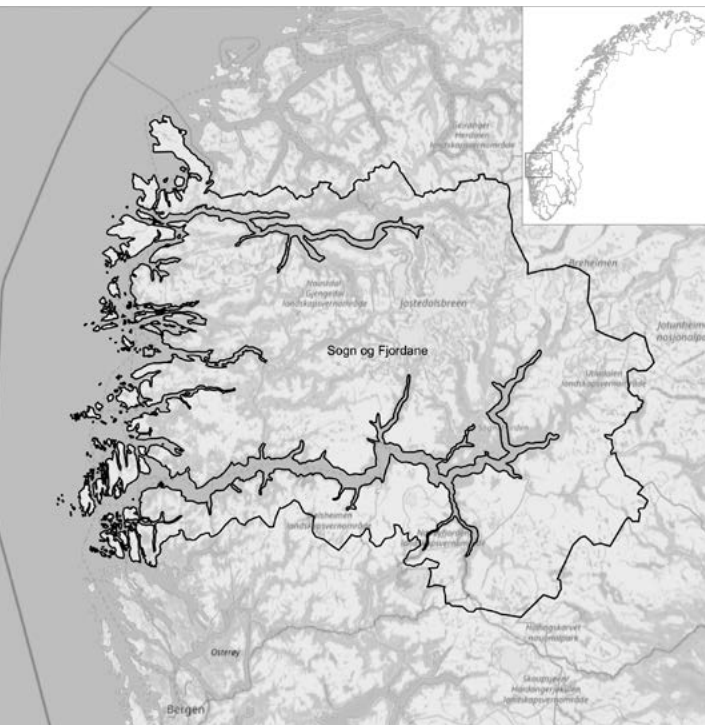
Ingesloten tussen de fjorden

Voor de natuur is belangrijk voor de plaatsgebondenheid. Dit is niet verwonderlijk als je de Noorse natuur ziet met uitgesneden diepe dalen en spitsachtige bergen. De natuur is niet alleen onderdeel van de identiteit van inwoners, maar vormt deze ook. Vaak brengt dit hen terug naar herinneringen van vroeger. Inwoners zijn zowel functioneel als emotioneel verbonden aan hun lokale natuur. Functioneel omdat inwoners bekend zijn met het landschap, ze de bergpaadjes uit hun hoofd kennen en ook spreken van 'mijn natuur' en 'mijn bergen'. Emotioneel, omdat de natuur hen een gevoel van veiligheid geeft. Waar de ene bewoner aangaf zich veilig te voelen omgeven door steile bergen, voelen bewoners woonachtig aan de kust zich juist ingesloten tussen deze majestueuze bergwanden. Zij voelen zich juist thuis in het 'open' kustlandschap. Zo hechten inwoners niet alleen veel waarde aan het landschap, het maakt ook wie ze zijn. De natuur helpt bewoners zich thuis te voelen in het gebied.

"Samen staan we sterk"

De sociale contacten met andere dorpsbewoners worden erg op prijs gesteld en bewoners benadrukken de saamhorigheid en sociale cohesie van het dorpsleven. Een gevoel van 'ons kent ons', zoals een respondent aangaf: "Je kent de supermarktedewerkers gewoon, en anders ken je de familie van hem of haar wel." Dit draagt bij aan een algeheel gevoel van vertrouwdheid met het dorp. De geografie van de provincie lijkt ook van belang voor de saamhorigheid onder bewoners. Omdat er in het hele gebied relatief weinig mensen wonen, het gebied vrij geïsoleerd is, dorpen klein zijn, en mensen verre afstanden moeten overbruggen verbindt dit ze ook op een bepaalde manier. "Je verhoudt je hier heel anders tot tijd en afstand dan wanneer je in de stad zou wonen, en dat maakt het uniek", vertelde een respondent. "We redden ons wel, als we de handen maar ineen slaan". Zo stond het hele dorp klaar, toen de man van één van de respondenten een hartstilstand kreeg. Omdat het dichtstbijzijnde ziekenhuis niet bepaald dichtbij is –

Figuur 1. Kaart van Sogn og Fjordane. Bron: Eurostat en Open Street Map, 2021.

zeker niet via de kronkelige bergweggetjes – hadden de jongeren van het dorp al snel bedacht om haar man te helpen door hem over te brengen naar een plek waar de helikopter kon landen.

Dialect als identiteitsmarker

In Noorwegen is het belang van dialect opmerkelijk. Zo bestaan er enkele honderden dialecten in het land en verschillen deze van dorp tot dorp. Noren hechten over het algemeen veel waarde aan hun dialect, en het behoud ervan. Het is gebruikelijk om als Noor je hele leven het dialect te spreken waarmee je bent opgegroeid, ook al loopt de uitspraak en schrijfwijze sterk uiteen van het dialect op je huidige woonplek. Dialect is niet alleen een leuke gespreksopener, maar ook een identiteitsmarker. Meer dan in Nederland is het gebruikelijk in gesprek met anderen een gokje te wagen waar iemand vandaan komt – middels het raden van iemands dialect. Het blijven spreken van een dialect is een manier om expliciet te maken waar ze vandaan komen – en daarmee hun bijdrage te leveren aan het voortbestaan van het dialect. Bovendien lieten de respondenten duidelijk merken erg trots te zijn op hun dialect en het daarom zo veel mogelijk te spreken. Exemplarisch hiervoor is één van de respondenten die vertelde alleen haar lokale dialect te spreken en ook niet – indien Noren aangeven haar niet te verstaan – over te gaan naar het 'standaard (oost-)Noors', maar liever nog uit principe over te gaan naar het Engels.

Afzetten tegen de normcultuur

Enkele bewoners lijken zich ook af te zetten tegen de 'normcultuur' van de hoofdstadregio, om de eigen cultuur te beschermen. Dit is wellicht des te belangrijker in een regio waarin je woonplaats – en daarmee de regionale identiteit – onderhevig is aan bevolkingsdaling. Enkele bewoners geven aan dat ze veel mensen uit hun dorp hebben zien vertrekken en hopen dat volgende generaties er nog kunnen wonen omdat het zulke fijne woonplekken zijn. Zoals ze het zelf omschrijven: plekken die (nog) worden gekenmerkt door rust, ruimte en saamhorigheid, in tegenstelling tot het stedelijk landschap waar dit meer en meer naar de achtergrond lijkt te verdwijnen.

In gebieden onderhevig aan bevolkingsdaling is het belangrijk om inzicht te hebben in de mechanismen die van invloed zijn op de inwoners die juist niet vertrekken, maar blijven. Terugkomend op de metafoer van de magneet, zorgen de typisch rurale kenmerken zoals de vergezichten, sociale contacten met dorpsbewoners, de lokale taal, rust en niet te vergeten de natuur ervoor dat bewoners uit krimpggebieden blijven waar ze wonen. Deze rurale eigenschappen hebben een 'magnetische' werking, en dragen – ondanks demografische en economische achteruitgang van de regio – bij aan het welzijn van de inwoners. Ten slotte is plaatsgebondenheid van cruciaal belang voor het voortbestaan van krimpggebieden, en daarmee ook één van de sleutels tot het succes van de regio, want zoals de inwoners het zelf beamen "samen staan we sterk".

Literatuurselectie

- Raymond, C.M., Brown, G. & Weber, D. (2010) The measurement of place attachment: Personal, community, and environmental connections. *Journal of environmental psychology* 30, nr. 4, pp. 422-434.
- Van der Star, M. & Hochstenbach, C. (2021) Levels, predictors and meanings of place attachment among Norwegian and Dutch stayers in rural shrinking regions. Centre for Urban Studies, Amsterdam Working Paper Series 51.

Marieke van der Star (m.e.vanderstar@uva.nl) en **Cody Hochstenbach** (c.hochstenbach@uva.nl) zijn respectievelijk als junior onderzoeker en postdoctoraal onderzoeker verbonden aan de Afdeling Geografie, Planologie en Internationale Ontwikkelingsstudies van de Universiteit van Amsterdam.